

Formation of beliefs and values in the field of science activity of a foreign language teacher

Г.О.Мақсудова

Низомий номидаги ТДПУ Ижтимоий-гуманитар йўналишларда хорижий тиллар кафедраси мудири, доцент

Abstract. This article describes the activity of a foreign language teacher in his subject, the formation of beliefs and values in the field of teaching. The article describes the directions of communicative speech in a foreign language lesson.

Key words: professional activity, belief, value, directions of communicative speech

Чет тили дарсида талабалар билан конструктив ишлашда касбий ишончга эга бўлиш жараёни шубҳали босқичлардан ўтади. Р.П. Милруднинг таъкидлашича, «ўқитувчиларнинг касбий эътиқодлари уларнинг ички кураши натижасида индивидуал онгда мустаҳкамланган семантик ифодалар сифатида шаклланади, улар фаолиятдаги шериклар ва педагогик фаолият муносабатлари ривожланиши натижасида қарама-қарши маъноларни енгиб чиқади» (Милруд Р.П. 1990.) Чет тили ўқитувчисининг семантик тарбияси (Р.П.Милруд 1990) Бўлажак хорижий тил ўқитувчисининг ўзига бўлган ишончни қозониш жараёнлари ва ўқитиш фаолиятида маълум касбий эътиқодга эга бўлиш жараёнларидан хабардорлигини ўз ичига олади. Булар ўзаро боғлиқ жараёнлар бўлиб, уларнинг ҳар бири ўз касбий мавжудлигининг автоном мақомига эга. Кўпинча, малакасини ошириш нуқтаи назаридан, амалиётчи чет тили ўқитувчиси муайян эътиқодларни “кўр-кўрона”, яъни амалда синаб кўрмасдан қабул қила олади. Натижада, ўқитувчи маълум бир техника, муайян усул ёки турдаги топшириқларнинг самарадорлигига заиф ишонч билдириши мумкин. Амалда, техникани апробация деб аталадиган вақт давомида ишончнинг «куч»ини, билимни ишончга «ўтказиш» «кучини» ва усулни эътиборсиз қолдирадиган ўқитувчи. конструктив, гипотетик ўзига хос конструктив натижанинг амалга ошишини кўришни атайин ният қилмасдан, ўқувчилар учун механик, яъни «кўр-кўрона» ибратли нутқни ифодалаш мумкин. Бунинг сабаби, чет тили ўқитувчисининг “хорижий тил дарсида келажакни ҳозирдан бошлаб назорат қилиш” имкониятини ақлан ҳисобга олмаганлигидир. Бошқача қилиб айтадиган бўлсак, маълум бир ўқитувчи ўқитувчилик фаолиятида муваффақиятни режалаштириш ва амалга оширишнинг ижобий натижасининг аниқлигига профессионал ишончга эга эмас, яъни «ўқитувчининг ўзига, фаолиятига ва бу фаолиятдаги шерикларига педагогик муносабати» йўқ (Милруд Р.П. 1987:).

Касбий ишончни шакллантиришнинг бошланиши чет тили ўқитувчисининг ижобий билим устуворлигини билиши, чет тили дарсида фактлар, ходисалар,

жараёнларнинг ижобий постулатидан келиб чиқади Бироқ, чет тили ўқитувчилари томонидан чет тилида ўзларининг ички ва ташқи таълим нутқларини аксиологик семантик шакллантириш кўпинча машҳур «Мен шишанинг ярми сув билан тўлганлигини кўраман» ва «Мен буни кўраман» деган машҳур «шишанинг ярми бўш» ибораларнинг фалсафий қарама-қаршилигига ўхшайди. Шундай қилиб, чет тили ўқитувчиларининг касбий эътиқодлари кўпинча талабалар терминалига нисбатан «оқ ва қора» муносабатни ифодалайди. Рефлексияни услубий қайта ишлаш, «қора, салбий» ни «оқ, оқилона» га айлантириш (Р.П. Милруд 1990) ўқитувчилар томонидан камдан-кам амалга оширилади, чунки чет тили ўқитувчиси буни етакчи сифатида кўп жиъатдан мустақил деб ҳисоблаши мумкин. Натижада, ўз услубий «куч»ини инкор этиш ўқитувчининг чет тилини ўқитишнинг кўзлаган ижобий натижасига бўлган ишончини йўқ қилишга олиб келади. Демак, соф лингвистик жиъатдан. ўқитувчи, хусусан, малака ошириш доирасида, кўпинча таълим самарадорлиги тушунчалари билан ишлайди ва камроқ тез-тез чет тили дарсининг процессуал табиатини ўрганиш тушунчалари билан ишлайди. Шахсий ўзини ўзи бошқаришнинг паст кўрсаткичи, Р.П.Милруд - бу ўқитувчининг «вазиятли ҳиссий ҳолатлар» га боғлиқ бўлган ва баъзи ҳолларда педагогик воқеликдан «узилиб кетган» эътиқодининг йўқлиги ёки етарли даражада бўлмаган профессионал эътиқодидир (Милруд Р.П. 1990: 83). Юқорида айтиб ўтганимиздек, касбий фаолиятни «ҳиссий бошқариш» муаммоси шундан иборатки, тафаккур субекти, эмпирик фаолият субекти ва чет тили ўқитувчиси шахсидаги нутқ субекти, тақдиротнинг интеллектуал тажрибаси. Ҳозирги воқеа ҳиссий канал орқали ўтади, унинг ҳолати қуйидагиларга қодир: 1) чет тилини ўқитиш жараёнида ҳамкорликнинг конструктив кўринишларини мустаҳкамлаш; 2) мумкин бўлган ҳиссий репрессия ёки ўқув терминалини бостириш туфайли нутқ ва эмпирик мулоқотни бузиш; 3) предмет ҳолатини тўғри акс эттириш. Касбий интеллект ва ҳис-туйғуларни бошқариш чет тили ўқитувчисининг оғзаки фикрлаш обектив фаолиятини профессионал акс эттириш концепциясига бирлаштирилиши мумкин. Мулоҳаза коммуникатив вазифанинг бажарилишини назорат қилишни ва субектнинг ўзаро тасирининг конструктив маҳсулотини яратишни ўз ичига олади.

Нутқнинг рационаллиги ҳажми, яъни дунёнинг концептуал ҳаволаси ҳажми, терминаллар - чет тили дарсининг ижтимоий-коммуникациялари иштирокчилари учун биргаликда эгалик қилиши керак. Агар терминаллардан бири референтни ҳисобга олган ҳолда ақлий операцияларни ҳисобласа, масалан, "ярим сув билан тўлдирилган шиша" ва бошқа терминал ўзи учун "ярим бўш шиша" тасвир-расмига қараса, у ҳолда прагматик диққат марказида бўлади. Нутқнинг семантик шакллантирилиши ушбу алоқа маълумотлари билан мос келмаслиги ёки зиддиятга эга бўлмаслиги мумкин. Чет тили ўқитувчисининг шахсияти чет тили дарсининг нутқий алоқа йўналишлари

бўйича бошқарув позициясини эгаллаб, талабалар ўртасидаги ижтимоий-маданий қарашларнинг қутблилиги ёки мурасасизлигини ҳисобга олган ҳолда, ўқув нутқининг рационаллик миқдорини ҳисоблаши керак.

Интеллектуал ақлий операциялар тили сифатида нутқнинг оқилона тили (Л.С. Вигоцкий) мулоқотнинг нутқ йўналишларида ижтимоий адресатга юборилган хабарнинг маъноси ва моҳияти сифатида энг самарали тарзда мутаносибдир. Чет тили ўқитувчиси шахси учун касбий нутқ компетенциясининг дунёқараш асосларини шакллантириш мумкин, агар у терминаллар шахсиятининг ижтимоий-мулоқот тузилишидаги оғзаки фикрлаш ва хатти-ҳаракатларнинг ролини тўлиқ англаган бўлса. Ўз эътиқодлари ва талабаларнинг эътиқодларини ҳисобга олиш. Аниқ конструктив коммуникатив ният қобилятларини ривожлантириш терминаллар орасидаги муваффақиятли нутқ фаолияти технологияси учун асосдир.

Чет тили дарсининг коммуникатив нутқ йўналишларида муваффақиятли фаолият мақсадини тушунтиришнинг тавсия этилган концепциясининг баъзи бир парадоксаллиги, бир қарашда, чет тили ўқитувчисининг шахсияти, одатда, мақсадни қўйиши конструктив нутқ сифатида қабул қилиш мумкинлигидадир. Натижада, чет тили дарсининг ҳозирги вақтида мақсаддан четга чиқиш эҳтимоли ва бу вазиятни тўғрилаш нияти воқеалар назорати остида бўлиб чиқади. Шундай қилиб, ўқитувчининг шахсияти кейинги объектив фаолиятда бундай "хато"ларга йўл қўймаслик учун ўқувчиларнинг референт майдонига ўз "хатоларини" қаратишга интилади. Бошқача қилиб айтганда, пессимист фалсафаси "шишани сув билан тўлиқ тўлдириш учун унинг ҳали ярми бўшлигини кўриш ва англаш керак" деган ҳаракатда фаоллашади.

Умуман олганда, чет тили дарси жараёнларида предмет ҳаракатининг бошланиши ва давом этишининг бошқариладиган компонентлари бўлади ва якуний маҳсулот яратиш ҳаракати, муваффақиятли ҳаракат табиий ҳол сифатида амалга оширилади.

Чет тили ўқитувчиси шахсининг касбий нутқ компетенцияси мақсаднинг батафсил тавсифига эга бўлишни ва натижада чет тилида ўқитиш ва тарбиявий фаолиятни асослашни ўз ичига олади. Тўғрироғи, чет тилини ўрганиш нуктаи назаридан эмас, балки чет тилини ўргатиш нуктаи назаридан эришилган натижаларни асослаш чет тилини ўзлаштиришдаги мавжуд муваффақиятларни тушунтириш ва тасдиқлашнинг энг самарали услубий тамойилидир. Мақсадга эришишнинг тушунтириши ўқувчининг сабаб тафаккурини ва унинг икки тилли нутқ қобилятини кўрсатади. Каузал фикрлашнинг ривожланиши ўқув терминалининг нутқ компетенцияси ва касбий эътиқодлари билан бевосита боғлиқ. Мақсадга эришиш учун ўқув терминали талаба терминали учун ўзининг мақсадга мувофиқлигини етарли даражада асослаши керак. Бироқ, амалда чет тилини ўргатиш кўпинча мукамалликка "чексиз интилиш" сифатида

курулади. Шу билан бирга, ўрганилаётган тилдаги ушбу "абдий такомиллаштириш" лейтмотиви ўрганиш терминали томонидан обрўли ёки аксинча, инерт тарзда киритилиши мумкин. Натижада, алоқа нутқи линиялари чет тили дарсининг алоқа линияларидаги муваффақиятларни ҳар куни тушунтириш бўлмаганда ишлайди, бу эса талаба терминалида сабаб-оқибатли фикрлаш потенциални камайтиради.

Чет тили дарсида ўқитиш ва ўрганиш фаолиятидаги муваффақиятнинг икки тилли нутқи терминалларнинг нутқ алоқасининг тўлиқ қонунийлигини тасдиқлайди, шунингдек, ўқув ва тарбиявий фаолиятдан қониқиш ҳосил қилади. Муваффақиятнинг сўзсиз тасдиғи, лекин айна пайтда назарда тутилган ва одатий ҳол сифатида қабул қилинган, ҳамкорликнинг нутқ алоқа йўналишларини ноқонуний деб кўрсатади, чунки чет тилини ўзлаштиришда ижобий натижа ишончлилигини тасдиқловчи конвенция ўрнатилмаган ва бўлмаслиги мумкин, ижтимоий мулоқотнинг нутқ терминаллари томонидан талаб қилинади.

Чет тили ўқитувчисининг позитив сабабий фикрлаши "ижобий сабаб" сўзларидан иборат бўлган таърифга кўра, сабабдан ижобий натижага ўтувчи ўзаро таъсирнинг "аналитик" бўлинишини ижобий натижа сифатида кўрсатишга имкон беради. Ижобий сабабий фикрлаш педагогик амалиётда ижодий фаолият сифатида намоён бўлади. Ижобий фикрлаш чет тили ўқитувчиси шахсининг конструктив когнитив-ўзгартирувчи фаолияти бўлиб, воқеликнинг умумлаштирилган ва билвосита акс этиши билан тавсифланади. Шахс атрофдаги воқеликни англашнинг қасддан потенциали туфайли дунё картинасидаги ҳодисани умумлаштиради ва воситачилик қилади (тушунчалар ўртасидаги алоқани ўрнатади).

Коммуникатив мақсад энг осон нутқ орқали ифодаланиши мумкин. Мақсаднинг очиқлиги, унинг мавҳумлиги эмас, коммуникатив шерикларни мулоқотнинг бошланган циклида бирлаштиради. Агар овозли хабарни қабул қилувчи овозли хабарни жўнатувчининг коммуникатив мақсадини тушуна олмаса, у ҳолда хабарни юз ифодалари, имо-ишоралар, тана ҳаракатлари каби оғзаки бўлмаган алоқа канали орқали узатишга ўтиши қабул қилувчи терминал хабар юборувчининг психофизиологик ҳолатини ихтиёрий равишда қабул қилган ҳолда хабарни қабул қилади. Чет тили ўқитувчисининг касбий нутқ компетенциясини ривожлантиришнинг асосий шакли мақсадли коммуникатив нутқни идрок этиш ва амалга оширишни мустақил ўрганиш ёки акс эттиришдир. Чет тили дарси ижтимоий ҳодиса бўлганлиги сабабли, хабарнинг таклиф, иллокацион ва перлокацион мазмуни алоқа линияларидаги кўпроқ нутқ терминаллари томонидан тушунилиши керак. Мулоқот муносабатларининг ривожланиш динамикаси икки тилли мулоқотнинг оммавий нутқ ҳодисаси сифатида тушунилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ансофф И. Стратегическое управление. - М., 1989. - 79 с.
2. Арнольд И.В. Основы научных исследований в лингвистике. - М.: Высшая школа, 1991. - 169 с.
3. Белухин Д.А. Учитель : от любви до ненависти...(Техника профессионального поведения). - М.: Народное образование, 1994. - 144с.
4. Белый Б.И. Тест Роршаха: Практика и теория. - СПб.: Дорваль, 1992.-79 с.
5. Abduganiyeva S.Sh. "Innovative, Modern Approach to Teaching English"-MIASTO PRZYSZŁOŚCI, 2022y
6. Allamuratov G.A. "Research of Modern Technologies of Education"-JOURNAL OF PHARMACEUTICAL NEGATIVE RESULTS, 2022y
7. Attaullaev F.F. "BIRLASHGAN ARAB AMIRLIKLARI YOSHLARGA OID DAVLAT SIYOSATINING AYRIM JIHLTLARI XUSUSIDA" - Scientific Impulse, 2022y
8. Babaxodjaeva Sh. M. "WINTER IS THE PURPOSE AND MEANS OF WINTERING"- E Conference Zone, 2022y
9. Boltaeva M.M. "FORMS OF INTRODUCTION OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN PHYSICAL TRAINING CLASSES AND WAYS OF THEIR USE"- Scientific bulletin of namangan state university, 2019y
10. Karimova J.Sh. "Characteristics of Phraseological Units Related to Floronym in Languages (In the Example of English-Russian-Uzbek Languages)- Vital Annex: International Journal of Novel Research in Advanced Sciences (IJNRAS),2022y
11. Karimova J.Sh. "The Importance Of Listening In Foreign Language Learning"- The American Journal of Social Science and Education Innovations, 2022y
12. Maqsudova G.O. "Research of Modern Technologies of Education"-JOURNAL OF PHARMACEUTICAL NEGATIVE RESULTS, 2022
13. Maqsudova G.O." IMPROVING STUDENTS' FOREIGN LANGUAGE TRAINING ON THE BASIS OF AN INTEGRATED APPROACH"- Web of Scientist: International Scientific Research , 2022y
14. Mamajonova N.A. "Research of Modern Technologies of Education"-JOURNAL OF PHARMACEUTICAL NEGATIVE RESULTS, 2022y
15. Nabiyeva M.S. "The importance of the principles of collaborative learning in teaching English to middle school students" - Молодой ученый, 2020y
16. Ro'zmetova D.A. "ABOUT COMPARATIVE ANALYSIS OF ECONOMIC TERMS IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES."- Theoretical & Applied Science, 2020y
17. Ro'zmetova D.A. "Challenges in Teaching English as a Specific Purpose" - Central Asian Journal of Theoretical and Applied Science,2021y

18. Ro'zmetova D.A. "Research of Modern Technologies of Education"- Journal of pharmaceutical negative results, 2022y

19. Ro'zmetova D.A. "Research of Ecological Safety and Chemical Compositions of Phospholipids Obtained from Local Vegetable Oils and Their Miscelles"- E3S Web of Conferences 288, 01084 (2021)

20. Sadikov T.U. "IMPROVING THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF MILITARY PEDAGOGIES FROM FOREIGN LANGUAGES AS ONE OF THE MAIN FACTORS OF MODERNIZATION OF EDUCATION"- European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences, 2020

21. Tursunova I.S. "DUAL EDUCATION SYSTEM AND ITS IMPORTANCE IN TRAINING PROFESSIONALS"- International Journal of Psychosocial Rehabilitation, 2020

22. Uralov O.Sh. "Internationalization of higher education in Uzbekistan" - Social Sciences & Humanities Open, 2022

23. Karimova J.Sh. "Антономические отношения между фразеологическими единицами с названиями растений"- Laboratorium WIEDZY, GOSPADARKA I INNOWACJE, 2022y

24. Karimova J.Sh. "INGLIZ TILI DARSLARIDA O`QUVCHILARNING LUG`AT BOYLIGINI OSHIRISHDA QO`LLANILADIGAN INTERFAOL USULLAR"- International Congress on Multidisciplinary Studies in Education and Applies Sciences, 2022y

25. Karimova J.Sh. "SEMANTIC FEATURES OF PHRASEOLOGICAL ANTONYMS WITH FLORONYMS IN ENGLISH"- International scientific-online conference: INTELLECTUAL EDUCATION TECHNOLOGICAL SOLUTIONS AND INNOVATIVE DIGITAL TOOLS, 2022y

26. Abduganiyeva S.Sh. "Input processing in Adults SLA" - Involta Innovatsion Scientific Journal, 2022y

27. Allamuratov G.A. "Model of fostering Student Tolerance in The Process of Learning a Foreign Language"- Eurasian Scientific Herald. 2022

28. Allamuratov G.A. "Didactic Aspects of developing Students' Professional Communicative Competence in Foreign language" - Oriental Journal of Philology/ Sharq filologiyasi jurnali, 2022

29. Babahodjaeva Sh.M. "Some peculiarities of teaching vocabulary"- ТДПУ Илмий ахборотномаси, 2022

30. Maqsudova G.O. "SOME ISSUES OF IMPROVING STUDENTS' FOREIGN LANGUAGE READINESS" - Oriental Journal of Philology/ Sharq filologiyasi jurnali , 2022

31. Maqsudova G.O. "ASSESSMENT OF STUDENTS' FOREIGN LANGUAGE READINESS THROUGH THE INTEGRATIVE DEVELOPMENTAL APPROACH"- Oriental Journal of Philology/ Sharq filologiyasi jurnali, 2022

32. Maqsudova G.O. “IMPROVING STUDENTS' FOREIGN LANGUAGE TRAINING ON THE BASIS OF AN INTEGRATED APPROACH”- Web of Scientist: International Scientific Research, 2022
33. Tursunova I.S. “Developing Pedagogical technologies and skills” - Web of Scientist: International Scientific Research Journal (WoS), 2022
34. Tursunova I.S. “American Journal of Interdisciplinary Research and Development” - Dual education system its importance in training professionals, 2022
35. Uralov O.Sh. “Олий таълимда миграция жараёнлари талабаларнинг академик мобиллиги хусусиятлари “-ТДПУ Илмий ахборотномаси,2022
36. Karimova J.Sh. “Фразео-синонимический ряд и проблема доминанты” - Хоразм маъмун академияси ахборотномаси , 2022
37. Karimova J.Sh. “СИНОНИМИЧЕСКИЙ РЯД ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ С НАЗВАНИЯМИ РАСТЕНИЙ В АНГЛИЙСКОМ И РУССКОМ ЯЗЫКАХ” - “ZAMONAVIY TA’LIM TIZIMINI RIVOJLANTIRISH VA UNGA QARATILGAN KREATIV G‘OYALAR, TAKLIFLAR VA YECHIMLAR” MAVZUSIDAGI 38-SONLI RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY ON-LINE KONFERENSIYASI, 2022